Mikael Hidén

PEUSTUSLAKIVALIOKUNTA 19.11.2021 KELLO 9.30
HE 170/21 vp laiksi lastensuojelulain 13 b :n muuttamisesta

Ehdotus koskee lastensuojelun henkilöstön mitoitusta. Ehdotuksen mukaan yhdellä lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä saisi olla vastuullaan enintään 35 lasta vuosina 2022 ja 2023 ja enintään 30 lasta vuodesta 2024. Muutos toteutetaan uuden 2 momentin lisäämisellä lain 13 b §:ään ja voimaantulosäännöksellä. Esitykseen sisältyy noin neljän sivun mittainen suhdetta perustuslakiin ja säätämisjärjestystä koskeva jakso. Kun lakiehdotus koskee vain yhden henkilömitoituksen säätämistä, on ymmärrettävää, että mainitussa jaksossa ei ole runsaasti käsiteltävää. Jakson päätelmät eivät anna aihetta huomautuksiin. - En näe lakiehdotuksessa merkittäviä ongelmia perustuslain kannalta. Mainitsen seuraavassa vain joitakin sellaisia piirteitä tai näkökohtia, joihin valiokunta ehkä voisi kiinnittää mietinnössään huomiota.

- - - - - -

Perusoikeuksien suojaan kajoavissa lakiehdotuksissa joudutaan usein kiinnittämään huomiota siihen, onko lakiehdotuksen hyväksytttävän tavoittteen saavuttamiseksi käytettävissä muita, perusoikeutta vähemmän rajoittavia keinoja. Perustuslakivaliokunta on käytännössään välistä lausunut perusoikeuksien suojaa koskevien järjestelyjen yhteydessä myös siitä, onko tarkasteltavana olleessa lakiehdotuksessa ehdotettu järjestely tehokas keino asetetun tavoitteen saavuttamisessa. Tällaiset tarkastelukulmat tai kysymyksenasettelut näyttäisivät olevan etäällä nyt tarkasteltavasta asiasta. Periaatteessa ne kuitenkin ovat relevantteja myös nyt käsillä olevan kaltaisissa järjestelyissä. Tässähän on kysymys lapselle perustuslain ja kansainvälisten sopimusten perusteella kuuluvien oikeuksien

turvaamisesta (tarkemmin sanottuna noiden oikeuksien vajaaseen toteutumiseen käytännössä johtaneiden seikkojen korjaamisesta) ja siten selvästi PL 22 §:ssä julkiselle vallalle asetetusta velvollisuudesta turvata perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen. - Viittaaminen vaihtoehtoisia järjestelyjä ja ehdotetun järjestelyn tehokkuutta koskevien kysymysten merkitykseen tarkoittaa tässä vain kysymysten periaatteeellista kuulumista myös tämän asian yhteyteen, ei mitään kannanottoa käsillä olevaan esitykseen.

Esityksen säätämisjärjestysperusteluissa käsitellään laajahkosti kysymystä ehdotuksen suhteesta perustuslain yhdenvertaisuusnormiin (PL 6 §). Tässä yhteydessä todetaan mm.(s 71):

> ”Lakiehdotuksen tavoitteena on parantaa lastensuojelun asiakkuudessa olevien lasten oikeuksien toteutumista, kun heidän lastensuojelulain 13 b §:ssä säädetyn lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän vastuulla olevien lasten lukumäärää rajataan. Näin sosiaalityöntekijällä olisi nykyistä paremmin aikaa yhdelle lapselle ja hänen asiansa hoitamiselle. Mitoitus koskisi lastensuojelulain määritelmän mukaisesti lapsia (0–17-vuotiaat). Näin ollen se ei koskisi esimerkiksi niin ikään lastensuojelun asiakkuudessa olevia täysi-ikäistyneitä nuoria. Arvioinnin kohteena on se, onko ehdotetulle sääntelylle suhteessa jälkihuoltonuoriin olemassa perustuslain 6 §:n 2 momentin edellyttämä hyväksyttävä peruste. Olennaista on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla (HE 309/1993 vp, s. 44/I, PeVL 14/2006 vp, s. 2/I, PeVL 25/2006 vp, s. 2/I). ”

Perusteluissa päädytään katsomaan, että ehdotus ei ole ristiriidassa perustuslain yhdenvertaisuusnormin kanssa. Tähän käsitykseen on syytä yhtyä. Se, että lastensuojelun sosiaalityön henkilöstömitoituksessa kohdistetaan mitoitus vain ”lapsen” asioista vastaaviin sosiaalityöntekijöihin ja asiakkaana olevien ”lasten ” määrään, merkitsee kyllä järjestelyä, joka poikkeaa esim. lastensuojelun asiakkuudesssa olevien täysikäisten nuorten kohdalla noudatetusta. Minusta tämä ei kuitenkaan merkitse samassa asemassa olevien saattamista ilman hyväksyttävää perustetta erilaiseen asemaan, vaan on pikemminkin vain yksi esimerkki sosiaalityön alalla esiintyvistä hyväksyttävistä ja käytännösssä usein välttämättömistä ikään perustuvista rajanvedoista. Minusta ehdotus ei ole muutoinkaan ristiriidassa yhdenvertaisuusnormin kanssa.

Säätämisjärjestysperusteluissa tarkastellaan erikseen myös ehdotuksen merkitystä kunnallisen itsehallinnon kannalta (s. 72-73). Siihenkin nähden, että ehdotus vaikuttaa kuntien talouteen periaatteessa vain vuoden ajan (1.1.2023 alkaen vaikutus

kohdistuu hyvinvointialueiden talouteen), en osaa pitää ehdotusta kuntien (taloludellisen ) itsehallinnon kannalta varsinaisesti ongelmallisena. Yksi kohta voi kuitenkin synnyttää kysymyksiä. Peruatuslakivaliokunta on tarkastellessaan erilaisten lakien vaikutusta kunnalliseen itsehallintoon ja erityiseti kuntien mahdollisuuksiin itsenäisesti hoitaa omaa talouttaan selvästi lähtenyt siitä , että kysymyksen arvioinissa ei ole kyse vain arvioinnista koko kuntasektorin tasolla, vaan vaikutuksia on tarkasteltava myös yksittäisten kuntien osalta. Esityksen perusteluissa todetaan, että käytettävissä oleva tiedot eivät mahdollista taloudellisten vaikutusten arviointia yksittäisten kuntien näkökulmasta (s. 44-45). Näin voi olla. Minusta voisi kuitenkin olla aiheellista, että valiokunta pyytäisi asiassa lisätietoa (vaikkapa tietoa siitä, mitä ehdotus voisi pahimmillaan merkitä yksittäisen kunnan taloudessa) ja, jos tarvettta ilmenisi, ottaisi tämän huomioon lausuntonsa sisällössä.

Ehdotuksen täytäntöönpanon taloudellisten edellytysten yhteyteen voidaan liittää vielä yksi kysymys. Esityksen perusteluissa on esitetty yhteenveto riskeistä ja yksi riski kuvattu seuraavasti (s.56):

> ” - Lastensuojelun palveluiden piiriin pääsy saattaa vaikeutua ja lapsen oikeus lastensuojeluun ja lastensuojelun palveluihin saattaa vaarantua ja näin lapsen oikeus saada lapsen oikeuksien sopimuksen 20 artiklan turvaamaa erityistä suojelua heikentyä, jos lasten asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden enimmäisasiakasmäärä on täysi eikä uusien asiakkuuksien aloittaminen ole tästä syystä mahdollista.”

Sama riski tulee ehkä vielä näyttävämmin esille lausuntopalautteen selostuksessa, jossa todetaan (s.66):

> ”Joissakin lausunnnoissa tuotiin esiin huoli siitä, että sitova asikasmitoitus vol aiheuttaa tilanteen, jossa lapsen oikeus lastensuojeluun vaarantuu, kun lapsi ”odottaa” asiakaspaikkaa lastensuojelussa.”

En osaa arvioida tässä tarkoitetun riskin merkitystä käytännössä. Minusta tällaisen riskin merkitystä ei kuitenkaan voida kuitata arvioilla siitä, mitä maassa yleensä tai keskimäärin tapahtuu. Kysymystä perustuslaissa tai ihmisoikeussopimuksissa turvattujen oikeuksien toteutumisesta ei valiokunnan käytännössä ole pidetty minään enemmistöjä tai ryhmiä taikka keskimääräistä tai tyypillistä tilannetta koskevana asiana, vaan yksittäisiä yksilöitä ja heidän oikeuksiensa toteutumista koskevana kysymyksenä. Voisiko em. riski kasvaa yksittäisissä kunnissa sen vuoksi, että kunnassa katsottaisiin, että lapsen asioista vastaavien sosiaalityöntekijöiden määrää ei ole syytä kasvattaa vain vuotta 2022 varten kun vastuut asiassa ovat vuoden 2023 alusta siirtymässä hyvinvointialueelle? Onko mahdollista, että lapsen oikeudesta

päästä lastensuojelun asiakkaaksi on joskus helpompi joustaa kuin laissa täsmällisin luvuin säädetystä mitoituksesta? Tällaisia kysymyksiä voidaan ehkä pitää haettuina. Minusta em. riskiä voidaan kuitenkin pitää yksilön oikeuksien käytännössä toteutumisen kannalta huomion arvoisena. Ehkä valiokunta voisi lausua asiasta jotain mietinnössään.